

ՀԱՆԳԻՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Մամուլ իւրաքանչիւր շրջանը 52 օրիակ է :
 Ատորագրութեան տեղն է Կ. Պոլիս, Մեծ Նոր խան վերի յարկ Թիւ 6 :
 Դուրս երթալիք փոստային ծախքը տնային վրայ է :

Երբանին գինը կէս Օսմ. ոսկի 50
 Մէկ Թիւրք դրանկան արծաթ 1
 Աւագար նամակ չընդունուիր : — Ծանուցման տողը 5

Թիւ 802 ԺԳ ՏԱՐԻ ՇՐՋԱՆ ԺԶ.

1884

ՉՈՒՆԲԵՆԱԲԹԻ 29 ԱՊՐԻԼ

ԲԱՎ. Ա. Ն. Դ. Ա. Կ. Ռ. Թ. Ի. Ն. Ն. Ի. Թ. Ո. Յ.

Երեսփոխանական ընտրութիւնք. — Ազգային լուրեր. —
 Հայերէն լեզու (Շար). — Առ դատական խորհրդական Ազգ.
 Վարչութեան. — Զուարճայիք. — Ժամանակագրականք.
 Կոնգրակ Վեհ. Կաթողիկոսի առ Հայկ. Ուսումն. ընկ. Փա-
 րիզու. — Նամակ Պ. Կ. Տնտեսեանի. — Ազգ Միացեալ ընկ. :

ԵՐԵՍՓՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հրաժարմամբ, մահուամբ եւ դադարմամբ պակտող ե-
 րեսփոխանաց տեղ նոր երեսփոխաններու ընտրութեան ձեռ-
 նարկած են Գումրի-Վաղարշի միացեալ թաղն, Խաչազիւղ եւ
 ուրիշ թաղեր :

Եւրոպայի սահմանադրական երկիրներու մէջ ընտրու-
 թեանց միջոցին, ժողովուրդը վերջին ծայր եռանդ եւ շար-
 Ժում մը կը ցուցնէ, որպէս զի իւր քուէն արժանաւոր ան-
 ձանց տալով, անարժան անձինք պաշտօնի չկոչուին : Բոլոր
 լրաթերթք արժանաւոր ընտրելիներ ներկայացնելով, ա-
 նընդհատ յօգուածներ կը հրատարակեն ժողովրդեան միտքե-
 րը լուսաւորելու համար, մինչեւ իսկ փողոցներն պատերու
 վրայ յայտարարութիւններ կը փակցունեն երեսփոխանական
 ընտրելիներ առաջարկուելով ժողովրդեան, լաւ համոզուած
 ըլլալով թէ ամենէն մեծ արթնութիւնը բուն քուէարկու-
 թեանց ժամանակ պէտք եւ կարեւոր է, որովհետեւ ընտր-
 եալներն ժողովրդեան փոխանորդներն ըլլալով, ժողովրդին
 չափերը եւ իրաւունքները պաշտպանելու կարողութեան,
 հմտութեան եւ ձեռնահասութեան տէր արժանաւոր անձինք
 պէտք է որ կոչուին երեսփոխանութեան պէս այսպիսի
 փափուկ եւ կարեւոր պաշտօնի մը :

Գիտադիւար հայ ժողովուրդն է միայն որ իւր սահ-
 մանադրական ազգ ընտրութեանց կարեւորութիւն չը տար,
 եւ բոլորովն անտարբեր կենալով, շարունակ կը դանդա-
 փ ազգ. իշխանութեան տարտամ եւ ապարդիւն գործոց
 ընթացի դէմ, մինչդեռ ընտրութեանց միջոցին ինքը ան-
 տարբեր մնալով, բուն ինքն եղած է ազգային ժողովոց
 այժմու տխուր եւ ցաւալի կացութեան միակ պատճառը :
 Այսպէս մէկ կողմէն ժողովրդեան մէկ մասին ցոյց տը-
 ւած այս անապրբերութեամբը եւ միւս կողմէն ժողովրդեան

մէկ մասին ալ քուէարկութեանց միջոցին, արժանաւորն ու
 անարժանը չկարենալով իրարմէ որոշել, իսկ մը անարժան
 անձանց իւր քուէն ապաւին, այսօր երեսփոխանական ժողու-
 վը իւր բարձր դիրքը կորուսած է : Կախալի իւր առաջին
 շրջաններուն մէջ ունեցած փայլուն եւ պատկառելի դիրքին
 եւ շատ հաւանական է որ շատ մ'արժանաւոր եւ ձեռնհաս
 երեսփոխանաց ու ժողովականաց հետդնտէ ազգային պաշ-
 տօններէն քաշուին ալ երեսփոխանական ժողովոյ այս
 տխուր եւ ցաւալի վիճակէն յտուշ եկած է :

Նախ պէտք է գիտնալ թէ երեսփոխանութեան կոչ-
 ուող անձ մը հետեւեալ յատկութիւններն ու հանդամանք-
 ներն ունենալու է :

Ա. Երեսփոխան մը քիչ շատ օրէնսդէտ պէտք է ըլլայ
 Բ. Իւր ազգաօրէնութիւնը վիպեալ եւ դորձքով ազա-
 ցուցեալ պէտք է ըլլայ :

Գ. Ազգային կեանքը լաւ սերտած ըլլալու է :

Դ. Նիւթական կարողութիւնը տեղը պէտք է ըլլայ :

Զ. Ուսեալ եւ բարեկիրթ ըլլալու է :

Մէկ խօսքով, վստահելի, համեստ եւ խոհական ան-
 ձինք պէտք է որ ընտրուին եւ բաղմին երեսփոխանական
 աթոռներուն վրայ :

Արդեօք այս անհրաժեշտ հանդամանքները ունեցող
 քանի՞ երեսփոխան ունինք այսօր մեր ընդհ. ժողովոյ մէջ :
 Ցաւօք սրտի ստիպուած ենք խոստովանելու թէ՛ շատ քիչ :

Ասոր պատճառը ուրիշ բան չէ՛ բայց եթէ ընտրու-
 թիւններն կատարուած միջոցին ժողովրդեան ցոյց տուած
 անտարբերութիւնը :

Մեր այս ընտր. կատարելապէս կը հաստատեն այս
 անգամ Մայր եկեղեցւոյ բակը կախուած երեսփոխանական
 քուէարկութեան Բնարեւոյ եւ Բնորոգաց ցանկերն : Պօլ-
 տոյ ամենէն նշանաւոր սոյն երկու միացեալ թաղից երեսփ.,
 ընտրելեաց ցանկին մէջ զարմացմալ տեսաւք թէ երկու
 հոգի արժանաւոր անձ չը գտնուիր : Քաւ լիցի որ ցանկին
 մէջ անցած ընտրելիներն անուանարկել ուզենք այս խօս-
 քով, որոնք կրնան շատ պատուաւոր անձինք ըլլալ, բայց
 երեսփոխանութեան պաշտօնին համար պահանջուած բոլոր
 հանդամանքներն միանգամայն չունենալ :

Միթէ վերոյիշեալ թաղերուն մէջ երեսփոխանութեան արժանաւոր անձինք մը կ'ապակեցին, եւ եթէ իրօք չկային՝ դրոշն ուրիշ թաղերէ երեսփոխանութեան արժանաւորութիւն ունեցող անձինքը իրեւ ընտրելի ներկայացնելու ազատ չէին միթէ :

Թերեւս մեր այս առարկութեան ըսող գտնուի թէ, ընտրողք միթէ ազատ չե՞ն ցանկէն դուրս անձանց ալ իրենց քուէն տալու : — Այո՛, ազատ են, բայց նախ՝ ո՞վ կրնայ ուրանալ ժողովրդին վրայ՝ ընտրելեաց ցանկին ունեցած տպաւորութիւնը, եւ երկրորդ՝ մեր քուէարկուեաց հարկերին քանի՞ հոգին ընտրելեաց ցանկէն դուրս մարդ կը ճանչնն որ անոնց քուէ տան, եւ եթէ ցանկէն դուրս անձանց ալ տրուած քուէներ գտնուին, ի՞նչ ազդեցութիւն կրնան ունենալ քանի որ մեծագոյն մասը ընտրելեաց ցանկին մէջի անուններուն տալ սովորած է իր քուէն :

Բաց ասկից, ընտրող ժողովը ամենամեծ սխալ մ'ալ դորձած է երեք միացեալ թաղից երեսփ. ընտրողներուն մեծ մասը՝ ընտրողաց ցանկէն դուրս ձգելովը : Թերեւս մեր այս արդարացի դիտողութեան դէմ ալ առարկուի թէ, իրենց 75 դուրուշ ազգային տուրքը վճարողները միայն ընտրողաց ցանկին մէջ անցուած են : Մենք պատրաստ ենք ապացուցանելու թէ, ներկայ ընդհ. ժողովոյ մէջ այնպիսի երեսփոխաններ ունինք որ 40-44 տարիէ ի վեր՝ մէկ ստակ ազգային տուրք վճարած չեն : Երբ 44 տարի ազգային տուրք չը վճարող անձ մը կրնայ կոր երեսփոխան ըլլալ եւ ժողովոյն մէջ ալ շարունակ ուրիշին կարգ չը թողելով, մինչ չեւ վերջը ինքը «խօսք կուղեմ» կը պռայ ի՞նչ իրաւամբ 75 դուրուշ տարեկան տուրքը չը վճարողը՝ իւր ընտրողութեան իրաւունքէն զրկուի :

Ահաւասիկ այս տեսակ անիրաւ եւ հակասական դորձքերն են որ զազդը բերած այս թշուառ եւ նկուն վիճակին հասուցած են :

Մենք այսօր երեսփոխան կը ճանչնանք որ Պատրիարքարանին դուռը ափ առած, ապրելու համար ազգային պաշտօն կը մուրայ, երեսփոխան կը ճանչնանք՝ որ կեդրոնական սնտուկէն շաքաթական կըստանայ :

Ժողովուրդ, աչքերնիդ չորս բանալով եւ անաչառապէս քննելով, այնպէս ընտրեցէք ձեր երեսփոխանները : Միթէ մեր ազգին մէջ պատուաւոր վաճառականներ, բրժիշկներ, փաստաբաններ, սեղանաւորներ կ'ապակին, ինչո՞ւ այսպիսի անկախ եւ ձեռնհաս անձինքը երեսփոխանութեան պաշտօնի չկոչենք, եւ ազգին ամենէն գերագոյն եւ բարձր ժողովին իրեն արժանի եղած պատկառելի կադակերպութիւնը չը տանք :

Տուներնուս համար սպասուհի մ'առնել եթէ պէտք ըլլայ, քառասուն բարեմասնութիւն մէկ տեղ կ'ընտռենք, ինչո՞ւ համար մեր ազգային նուիրական շահերը պաշտպանելու կոչուած անձինքը ընտրած ատեննիս, անոնց բարեմասնութիւններն չ'ընտռենք :

Եթէ այս կարգի արժանաւոր անձինք գտնուել կամ ճանչնուել դժուարութիւն մը կայ, այս դժուարութիւնը բառնալու համար կ'իտստանանք յաջորդ թերթով ընտրելեաց ցանկ մը հրատարակել ի դիւրութիւն ընտրողաց, որք ըստ ամենայնի երեսփոխանութեան արժանաւոր անձինք են :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերապատիւ Խորէն Արքեպիսկոպոս Լուսինեան, այս կիրակի առաւօտ Պէշիքթաշի եկեղեցին, իւր սկսած Տէրունական աղօթից «Եւ թող մեզ զպարտիս մեր որպէս եւ մեք թողումք մերոց պարտապանաց» հատուածն ընաբան ընտրելով ընտիր եւ սրտագրաւ քարոզ մը խօսեցաւ, տէրունական սոյն բանը՝ մեր ազգին մէջ տեսնուած ինչ ինչ պարագայիցը յարմարցընելով, եւ մեր շարունակ օտարին առջէն նուաստանալով, միայն մեր արեւակցաց դէմ միշտ վնասելու եւ միմեանց դէմ վրէժ յազդեցնելու միտումը անուշանող ազգային բարոյականութիւննիս դէպ ի լաւն եւ օգտակարն բարեփոխելու յորդորելով : Սոյն քարոզին ժողովրդեան սառուար բուզմութիւն մը ունկընդէր կ'կենար, որոց հետ մեք եւս բարեբաղդութիւն անեցանք ներկայ գտնուելու եւ Լուսինեան սրբազանի քարոզն լսելու, որոց պերճախօս բացատրութիւնն եւ երկնաղբեցիկ վարդապետութիւնը բոլոր ունկընդաց սիրտն ու հիացումը դբաւեց :

Ն. Արքեպիսկոպոս յառաջիկայ կիրակէ օր ալ Տէրունական աղօթից վերջին, այն է «Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ» հատուածին վրայ քարոզ պիտի խօսի դարձեալ Պէշիքթաշի եկեղեցին :

— օ —

Այս կիրակէ օր Ամեն Ս. Պատրիարք Հայրը, ինչպէս որ ծանուցուած էր, Խաղիւզի եկեղեցին հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանելով, ի պաշտպանութիւն կրօնի եւ քրիստոնէութեան՝ աղբու եւ սրտազգած քարոզ մը խօսեցաւ, որ ջերմեւանդ ըսքանչացում մը ներշնչեց բոլոր ունկընդաց վրայ, որոց բազմութեամբն լցուած էր ամբողջ եկեղեցին, եւ ուր Պօլսոյ բոլոր թաղերէն բազմութիւն ափուական եւ երեւելի անձինք ու ընտանիք դիմեր էին Ն. Արքեպիսկոպոս քարոզն լսելու եւ Ս. Պատարագին ներկայ գտնուելու :

Պատարագին աւարտմանէն յետոյ, վարչութեան խորհրդականքը եւ ընդհ. ժողովոյ դիւանը վերբարտին Ս. Պատրիարք Հօր ներկայանալով, հրաժարման ետ առնուիլը, խնդրեցին, իսկ Ս. Պատրիարքը պինդ կենալով իւր հրաժարմանը վրայ, իւր վատառողջութեանը հետ ուրիշ մի քանի շարժաւթ պատճառներն ալ բացատրեց : Ատենապետաց դիւանը խոստացաւ այդ պատճառներն ընդհ. ժողովոյ յառաջիկայ նստին՝ երեսփոխանաց ուշադրութեանը ներկայացնել եւ հարկ եղած դատմանը խորհելով տնօրինել որպէս զի Ն. Արքեպիսկոպոսը կարող լինի տակաւին

Ժամանակ մ'ալ իւր Պատրիարքութեան պաշտօնը վարելու :

— օ —

Գոհութեամբ լսեցինք որ հանդուցեալ բարեյիշատակ Պ. Եղիա Տնտեսեանի ընտանեաց և որը զաւակացն ի նպատակ հանգանակութեան մասնաժողով մը կազմուեր, և առաջին անգամ Մայր եկեղեցւոյ դպրաց դասը իւր միտունէն հինգ օսմանեան ոսկի նուիրեր է :

— օ —

Նոյնպէս կը լսենք թէ տղոցն երեւելի վաստաբան Տիար Թորոս Սարաճեան, հանդուցեալ Պ. Տնտեսեանի ծանուցեալ գատին փոխանորդութիւնը անձնուիրաբար ինքը ստանձներ է վարել :

— օ —

Հանդուցեալ Պ. Տնտեսեանի յուզարկաւորութեան հանգիստն նկարագրութիւնն նախորդ թերթով ըրած առեն, սխալմամբ մոռցած էինք յիշատակել թէ Գեր. Արիստակէս Եպիսկոպոս Գերձակեան և Արթ. Գորոս վարդապետ Նաթանեան ևս ներկայ կը գտնուէին յուզարկաւորութեան հանգիստին :

— օ —

Յառաջիկայ բշ. օր Պատրիարքարանը եկեղեցւոյկան համադրմամբ ժողով հրաւիրուած է, եկեղեցական երեսփոխանաց ընտրութեանն համար :

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՁՈՒ

Գ. ԲԱՐԱՐ ԵՒ Ա. ՇԽԱՐՀԱՐԱՐ

(Շաբ. առա թիւ 799)

Արդ, քանի որ աշխարհաբարանց յօգնութիւն կոչած վիպութիւնը իսկ չեն ապացուցաներ թէ նախնեաց ժամանակ մեր այժմու «աշխարհաբար» անուանած լեզուն նման ժողովրդային լեզու մը գտնուած լինի,

Փանի որ ուրիշ սակի վերաբերեալ իւրեանց յառաջ բերած վիպութիւններն ալ չեն կարող հաստատել թէ նախնեաց ժամանակ զօրժածուած Արարատեան կամ ոստանիկ բարբառէն աւելի ընդհանուր և սովորական հայերէն լեզու մը գտնուի,

Հետեւաբար, հակառակ աշխարհաբարանց, ներելի և իրաւացի կ'լինի եզրակացնել թէ հայ ժողովրդին Ե. դարէն առաջ և յետոյ խօսած լեզուն դարձեալ նոյն ժամանակի գոյութեանց մէջ գործածական լեզուն եղած է, քիչ մ'աւելի ռամկական, ստորին և խոնարհագոյն ոճով, բայց միեւնոյն շարադրութեամբ, ինչպէս որ ընական և տրամաբանական իսկ է մտածել :

Այս հետեւութիւնը բացարձակ ճշմարտութեան հանդամանք մի կըսանալու առ մեզ, եթէ ունենայինք ի ձեռին այժմ Սահակ Պարթեւի վերլինածայեալ «յաղագս գարգացման

շարադրութեան յաղգիս Հայոց» մակագրով մէկ գործը, զոր կը յիշատակեն Հայերէն լեզուի դպրութեան պատմագիրք և քննաբանք, որոյ սակայն, ո'չ տպագրեալ և ո'չ ձեռագիր օրինակը չենք հանդիպած և ո'չ ուրեք :

Ա. Լեւոնտիկի վանքը, որ 1871 տարուոյ Բաղմաղէպին մէջ կը յիշատակէ այդ գործը, իւր տպագրեալ գրոց ցանկէն դուրս կը թողու զայն, որմէ կը հետեւի ըսել թէ՛ դորա ձեռագիր օրինակն ալ չունի, թերեւս Եջմիածնաց վանքին մէջ գտնուի այդ ձեռագիրը, սակայն մեր Հայ մատենագրութեան պատմութեանցը մէջ՝ Սահակ Պարթեւի սոյն ամենակարեւոր հեղինակութեան գոնէ մի քանի հատակոտոր քաղուածքն իսկ չը գտնուէին, իրաւացի կ'սկսած մը կը յղանանք թէ մի՛ գուցէ այդ նշանաւոր երկասիրութիւնն ալ, որ հայերէն լեզուն և դպրութեան մինչև Ե. դար ունեցած յեղաշրջման և դարգացման կերպարանափոխութիւններն անշուշտ սիրտի ստորագրէր և հայերէն դպրութեան վերաբերեալ խնդրոց վրայ մի նոր և զօրաւոր լոյս մի սփռելու պիտի ծառայէր, առաջին թարգմանչին այդ նշանաւոր երկասիրութիւնը մի՛ գուցէ կորուսեալ և անուանին և եթէ մնացեալ մատենից կարգն անցած լինի :

Ինչ որ ալ լինի, մինչև ցարդ կեցած վիպութիւնը և օրինակը բաւական են բացորոշ կերպիւ հերքելու աշխարհաբարանց այն կարծիքը թէ նախնեաց գրաբարին հետ նաեւ մեր այժմու «աշխարհաբար» կոչուած լեզուն նման լեզու մը գոյութիւն ունեցած, և այժմու մեր աշխարհաբարն ալ նախնի աշխարհաբարին շարունակութիւնն ու սերունդը եղած լինի :

Արդարեւ եղև ժամանակ մը, յորում՝ ո'չ թէ աշխարհաբարի պաշտպանաց ըսածին նման՝ գրաբար լեզուն, այլ հայերէն լեզուն ամենուրեք ամբողջ մեռած էր, ինչպէս կը ցուցնեն քննաբանից յառաջ բերած ասկէ մէկ ու կէս կամ երկու դար առաջուան մէկ քանի հայ աշխարհաբար լեզուի օրինակներն, որոց մէջ օտար լեզուի բառերէն զատ ուրիշ բառ մ'անկարելի է գտնել, այն աստիճան որ մեր այն ժամանակի լեզուն ուսումնասիրող օտարազգի լեզուաբանք հայերէն լեզուն դուրանեան բարբառ մը կամ թրքերէնի և թաթարերէնի մէկ ճիւղն համարելու առաջնորդուեր են, մինչև իսկ շատ տեղ հայերէն լեզուն բոլորովին անհետանալով, սմա յաջորդեր է հայոց մէջ պարզապէս թրքախօս բարբառը, որոյ հետեւանքը տակաւին մինչև ցայսօր կը տեսնուի Կեսարիոյ, Հալէպի, Մարաշի, Ատանայի, Գարա. հիսարի, Եօղդատի, Պրուսայի, Պիլճիկի և այլ բաղմաթիւ տեղեաց հայ ժողովրդեան մէջ, որք բնաւ հայերէն չ'գիտանալով տաճկերէն կ'խօսին, բաց ի «ոգորմի Աստուած», «բարի լոյս» եւայլ ասոնց նման քանի մը խօսքերէ :

Այն առեն, փոխանակ ըսելու թէ գրաբարը մեռած է, աւելի ուղիղ կըլլայ ըսել թէ ամբողջ հայերէն լեզուն մեռած էր ժողովրդեան խօսակցութեանը մէջ, ինչպէս որ իւրօք ալ այնպէս եղած է, երբ Հայաստանի իշխանութեան հանդիպած քաղաքական աղետից ու գժբաղդութեանց վերայ, հայ ժողովրդին սկսաւ գաղթել հեռաւոր ալիււայ տեղեր, տակաւ առ տակաւ թաթարաց մէջ դացող Հայոց լեզուն թաթարերէնի, Արաբաց մէջ գացող հայոցը՝ լեհերէնի, Պարսկաց մէջ գացողները պարսկերէնի, Վրաց մէջ գացողները վրացերէնի, Տաճկաց մէջ գաղթող կամ գտնուող հայոց լեզուն ալ թրքերէնի կերպարանափոխուելով և հայերէն լե-

զուրկ մնալով միայն եկեղեցական պաշտամանից եւ մերթ ընդ մերթ երեւցած գրական գործոց մէջ, մինչեւ այն ատեն որ Թուրքիայէն դատ ուրիշ տեղեր գալով որ հայերն հետզհետէ տեղացւոց հետ խառնուելով անհետացան, եւ մինակ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը մնաց իբր հայկական կարեւոր տարր մը, որ մէկ կողմէն իր քաղաքային վիճակի հանգստութիւնն ու բարեօրոշմը փոքր ի շատէ վերադառնելով, եւ միւս կողմէն հայ կրօնական կամ բարեպաշտական գրեանց հրատարակութիւնն ու ծաւալումն ալ յիշեցնելով իրեն թէ ինքն ժամանակաւ իրեն յատուկ ազգային լեզու մ'ունեցած է, ուստի եւ ազգասիրական ջերմ նախանձու մը վառեալ, Թուրքիոյ Հայը իր առհասարակ խօսած թրքերէն լեզուն տակաւ առ տակաւ հայերէն լեզուի դարձնելու սկսաւ ջանալ, թուրք բառից տեղ հետզհետէ հայերէն բառեր ներմուծելով իր խօսակցութեանը մէջ, շարագրութեան ձեւը ըստ առաջնոյն դարձեալ թրքերէն մնալով:

Գարէ մ'ի վեր շարունակեալ աշխարհաբարին կերպարանքը ցոյց կ'տայ թէ՛ սա հազիւ 200 տարուան նորաստեղծ լեզու մնէ, թրքերէնէն ի հայ փոխուած, լեզու մը՝ որոյ շարագրութեան ձեւերն ու ոճը զուտ հասարակ կամ ռամիկ թրքերէն են, իսկ բառերն միայն հոլովմամբ եւ խոնարհմամբ հայերէն: Գրական ճաշակն ու գաղափարք երթալով մեր ազգին մէջ զարգանալով աւ աղնուանալով, հայերէն լեզուին այդ օտար կոչու ձեւն ալ եւս քան զեւս աչքի դարնելու չափ դպալի լինելով, հայ գրագիտական ճաշակն ու ոգին հայերէն այժմու լեզուն աղնուացնելու ձեռնարկեց, զայն տակաւ առ տակաւ գրաբարի, այն է մեր նախնեաց լեզուին մօտեցնել ջանալով:

Մեր արդի հայերէնն այսպէս գարէ մ'ի վեր յարաւարեալ քարեփոխման ընթացքի մը մէջ գտնուելով, հարկաւ ունեցած է իւր մի քանի զկայքը (էթաք), որ կ'եցնելով զայն իր այդ ձեւին մէջ՝ ինչ ինչ կանոններու եւ օրէնքներու տակ սեղմել ուղղոյնք ալ երեւան ելած են, իրենց այդ փորձերն «աշխարհաբարի քերականութիւն» անուամբ մը կըրտելով: Այս կարգի փորձերէն են Սեբաստացի Մխիթար արքայի յօրինած աշխարհիկ լեզուի քերականութիւնը (որ անտիպ մնացած է եւ միայն մէկ համառօտութիւնը տըպուած է 1727ին:) Յետոյ 1853ին տպուած «Ուղղագրութեան թիւնը», 1864ին տպուած Գրէճեանի «հայերէն աշխարհաբար լեզուի քերականութիւնը», Հ. Արսէն Այտընեանի «Քրիստոսական քերականութիւնը» (ընդարձակ եւ համառօտ արդի հայ լեզուի), եւ ասոնց ամենէն վերջը Մ. Չերազի աշխարհաբարի քերականութիւնը «Գրական փորձեր» երկասիրութեան մը ներքեւ:

(Շարունակելի)

Ն.

ԱՌ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՁ. ԽՈՐՀՐԴՈՅ

Հայր պատուական

Ձեր առ խմբագրութիւնս ուղղեալ ապրիլ 23 թուականաւ պաշտօնագիրն հրատարակելով հանդի-

սիս նախընթաց թուովը, խոստացանք ինչ ինչ կետերուն նկատմամբ մեր գիտողութիւնը յայտնել:

Մեր 799 թուով վարչական սենեակին նկատմամբ դրած յօդուածնուս մէջ, ո'չ պատուոյ եւ յարգանաց սահմանէն դուրս ելած ենք, եւ ո'չ ալ նոյն սենեակի անդամներն անուանարկած, այլ բուն իրողութիւնը ինչ որ է՝ նոյնը հրատարակած ենք:

Բայց Ձեր յարգութիւնը մեր սոյն յօդուածին վրայ ցաւ զգացեր է, մեր իրաւացի գիտողութիւններն «անտեղի առարկութիւններ» համարելով, եւ վարչական սենեակի անդամաց դէմ իւր «պարսաւանք» նկատելով:

Պատուական Հայր, դուք քաջ դիտէք թէ՛ երբ կատարուած իրողութիւն մը կը հրատարակուի անձի մը կամ մարմնոյ մը դէմ, ո'չ պարսաւանք կը համարուի եւ ո'չ անտեղի: Անտեղի կըսուի այն բանին որ տեղի չէ ունեցած, պարսաւանք կըսուի այն բանին որ ձրի գրապարտութիւն մնէ:

Մենք ոչ տեղի չունեցած իրողութիւն մը հրատարակած ենք եւ ո'չ ձրի գրապարտութիւն մը ըրած ենք, այլ վարչական սենեակին սխալ ընթացիցը՝ իրաւանց սահմանէն դուրս ըլլալը ցոյց տալ ուղած ենք, այն սխալ ընթացիցը՝ զոր վարչական խորհուրդը իսկ ճիշդ մեր ըսածին պէս դատելով, առ վարչական սենեակին ըրած ազգաբարձութեամբ ուղղել եւ իրաւանց ու օրինաւորութեան սահմանին մէջ դնել բարեհաճած է, պատուիրելով վարչական սենեակին որ մեր դատը կասեցնէ մինչեւ որ քաղաքային ատեանը կազմուելով մեր գիտողութիւնն նկատմամբ իւր որոշումը տայ, մինչդեռ վարչական սենեակը քաղաքային ատեանին կազմութեանը եւ վրձնոյն առանց սպասելու, կը պնդէր ու կը բռնադատէր զմեզ որ անպատճառ դատը շարունակենք դատարանին ներկայ դառնալնք, ապա թէ ոչ՝ վճիռնին տալ սպառնալով:

Այսպիսի սպառնալիքի մը առջեւ, վարչական սենեակին սոյն օրինադանցութեանը վրայ լուծիւն պահելով, մեր իրաւունքը թողէինք որ խողով եւ ոտնակոխ ըլլայ. ներուի մեզ ըսել որ իրաց այս վիճակին մէջ մեր դրած յօդուածը սեւէ ցաւ պատճառելու հանգամանք մը չէր կրնար ունենալ, այլ եթէ ցաւելու արժանի բան մը կայր, այն ալ վարչական սենեակին բռնած քմահաճ ընթացքն էր, որով իւր ձեռնհասութեան սահմանէն դուրս ելնելն անդամ առանց զգալու, զմեզ բռնադատելու փորձ կը փորձէր օրինաց հակառակ պայմաններու ենթարկել ուղղելով զմեզ:

Վարչական սենեակի անդամաց անուններն մի առ

մի յիշատակելով կրտսեր որ «յիշեալ անձինքն քաջ գիտեն թէ ի՞նչ է դատաւորի պաշտօնն և թէ որքա՞ն ծանր և վատիւն է, և թէ լաւ կը ճանչեն իրենց կոչումն ու պարտքը, թէ՛ առ Աստուած, թէ՛ առ ազգն և թէ՛ առ դատաւարս:»

Լաւ, քանի որ յիշեալ անդամք իրենց կոչումն ու պաշտօնը կը ճանչեն, ի՞նչ գիտեամբ կամ նպատակաւ մեզի դէմ ճնշում և բռնութիւն ի դորձ կը դնէին, առանց Ձեր իրենց վերնագոյնին՝ խորհուրդ և հրամանն առնելու:

Ասոր վճիռը տալ Ձեր խղճին կը թողում:

Մենք շատ դժ կըլլայինք եթէ այն պաշտօնական գրութեան մէջ փոխանակ վարչական մանկիկ անդամոց արժանիքը ցոյց տրուած առնելու, մեր «անտեղի» կարծեցեալ գիտողութեանց գէթ մէկ քանիին հերքումը տեսնէինք, մեր այն գիտողութեանց, զորս Պատկառելի վարչական խորհուրդդ՝ ի նկատի առնելով կրկին անգամ մեր ձայն բարձրացընելուն վրայ, դանտեք իրաւայի դատը և հարկ եղած ազդարարութիւնն ուզէր է առ որ անի է:

Մեր այդ յօդուածին նկատմամբ այսքան ինչ բացատրութիւն տալէ յետոյ, կ'իմքեմ խօսքս, Ձեր հայրական ներողամտութիւնը խնդրելով, որոյ անձը սիրելի է մեզ և արդարասիրութիւնը հանրածանօթ:

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՓ

Նորընծայ քեմէնչեճիկն մէկը զբօսարանի մը մէջ նուագած տանն, քովի ընկերը կրտսէ՝

— Իթմիքճէ աշաղլըյօրտուն, միւշթերիւքին էօնիւնէ եանընտա օթուրմայա ութանըյօրում:

— Հազդըն վար, ֆադաթ պէ՞ն նէ եաբայըմ, էվտէ օթուրույօրտամ բէք կիւղէլ շալըյօրում, տիւքեանտա չալմայա պաշլատըղլան, ույտուրամայօրում, պիլմէմ քի նէ՞ հիւմէթ տիր:

— Էօյլէ խէ, սէն աէ միւշթերիւքի թօլլա էվէ կէօթիւր:

Բանտէն նոր արձակուող մէկը ճանքան իր մէկ բարեկամին հանգիստելով՝

— Ա՛ֆէրիմ պէ, իւշ այ մահպուտտա եաթայըմ, պիր կիւն պիր բաքէթ թիւթիւն ալարաք կէլիպ պէնի կէօրմէյէսին, պո՛ւմուլումուշ սէնին պանա ճանտան տօթլույուն:

— Վալլահա հազդըն վար ամմա, պէնիմ պուրտա հիշ գապահաթըմ եօդ:

— Նէտէ՞ն:

— Քաջ քի կէլէյիմ տէաիմ խէ, շու պու պու կիւն չըքաճաք տէաիւքի, պէն տէ պօշ եէքէ նի՛շուն կիտէյիմ տէյի, կէլմէաիմ:

— Սէն ծուռն պունտուն լաֆընա նէ՞ պազըյօրտուն, պիլմէյօրտուն քի մահպուտուն գաբուտու կիրէր իքէն Վալիտէ խանըն գաբուտունաան պէօյիւք աիւր, չըքաք իքէն չըքաճադ գաբուտու իյնէ տէլիլիտէն տէ քիւլիւք տիր:

Կամուրջին վրայ:

— Պարոն Գրիգոր, այդպէս աճապարանօք ո՛ւր բարով:

— Ժամանակ չունիմ բարեկամ: շոգենաւին պիտի հասնիմ, մնաս բարով:

— Ի՞նչ, միթէ գիւղ ելաք:

— Ո՛չ, կ'հասկընեմ, հիմայ ատենը չէ, բլեւով շոգենաւ կ'մտնայ:

Մեր հարցաքննիչ պարոնը ետեւէն բարձրաձայն, — Գրիգոր ազայ, Նէնի մահալլէտէ Նիքօլիյէ սէլամ էթ:

— Սո՛ւս պէ, Նէնի մահալլէ գացո՞ղը ուլ է, խունտուրաճիկն հարիւր զուրուշ պարտք ունիմ, ետեւէս կուգայ կոր, անոր համար շոգենաւ մտայ:

* *

Իրկանտայի մէջ ծանր դատական խնդիր մ'ունեցող մէկը փաստաբանի մը գիւմելով, իր դատը կը պատմէ և կ'հարցնէ,

— Պու տավատան, պանա պիր ճէղա թէրէտաիւտ իթմէտէն, դուրթուլմանըն եօլու նէ՞ տիր:

— (Փաստաբանը) Էվվէլա՛ շունու պիլմէլիսին քի դանօնուն պիրիւնճի պէնտիւնին ահքեամը՝ վէլմէք, իքիւնճի պէնտիւն ահքեամը՝ թարաֆ էթրաֆ պուլմադ, իլիւնճիւնիւ՝ էլտէն կէլէն դայրէթի տիրիլ իթմէյէրէք օսանմամադ:

— Բէք կիւղէլ պույուրտունուդ ամմա, շայէտ տէյէլիմ քի իքիւնճի վէ իւչիւնճիւ պէնտիւքին ահքեամընը տօլուրմանըն պիր դօլայընը պուլայըմ: պիրիւնճի պէնտիւն ահքեամը պէնճէ միւմքիւնսիլ իսէ, ծնա՞ նէ աէյէճէքսին:

— Պիր չէյ տէյէճէյիմ եօդ, էօյլէ խէ պու կիւնտէն կիլթաի ն օդգանըն ալթընա:

* *

Երկու բարեկամ կամուրջին վրայ:

— Օ, նէրտէն կէլիլ:

— Բէօթէնճէտէն:

— Պու սապա՞հ մը կէլտիւնիլ:

— Էվվէթ, սի՞ղ նէրտէն կէլիլօրտունուդ:

— Գատըքէօյիւնտէն:

— Պու վաղըթ կէճ գալմամըշմըսընը:

— Վարօրլարըմըղըն սայէսինտէ Գատըքէօյ եօլճուլարըն տա Բէօթէնճէ եօլճուլարընտան պիր ֆէրքի եօք:

* *

Ոսկերչաց շուկային մէջ,

Ուստի Սիոս, աս իրիկուն շուկան խալխան բերեր են, խալխան բերեր են, այնքան աժան կ'ծախեն կոր քի թարիֆ չեմ կրնար ընել:

— Էյ ան քի աղչափ աժան գաար նէ՞ չառնէիք քանի մը օխայ:

— Սղբար, աժան ամմա, շատ հոտած էր:

— Դուն հոտած ըլլալո՞ւն ինչ կը նայիս կոր, աժան բան գտա՞ր մի, առնելդ նայէ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Մայրաքաղաքէն Սթանտարտի քաջուած հեռադիր մը կ'ծանուցանէ թէ ստորին Ալպանիոյ մէջ ալ ապստամբութիւն մը ծագելով, Մանասթըրի կուսակալ Էյուպ բաշայի հրաման եղեր է անմիջապէս Կօրիցա երթալ ապստամբութիւնը նուաճելու :

— Գիտի բնակիչք՝ եկեղեցի չունենալնուն համար, Զատիկական Ժամերգութիւննին Սալամինա անուն հեղին պատերգմ. նաւուն մէջ կատարեր են :

— Ֆրանսացուց Բիթէր զօրավարը՝ հնազանդութիւն յայտնելու համար իրեն ներկայացեալ Խրումիրաց երկու ցեղապետներու հետ տեսակցելէ յետոյ, ուղեղին մէջ արեան համախռնութենէ (քօն-ժէսթիօն սէրէպրալ) հիւանդանալով Պոն փոխադրուեցաւ երկիւղալի վիճակի մէջ :

— Թունուղի պէյը խնդրագիր մը գրած է առ Անգղիոյ Թագուհին, և Ֆրանսական զօրաց իւր հողին արշաւելուն դէմ բողոքելով կը խնդրէ Թագուհւոյն կառավարութենէն որ զինքն իւր պաշտպանութեան ներքեւ առնու :

— Ճէրիտէի Հալատիս կը կարծէ թէ նախընթաց օրը մայրաքաղաքիս նաւահանգստէն մեկնած Օսմանեան զրահաւորք Թունուղ գնացած են, Այս լուրն ստուգութեան կարօտ է :

— Գաղղիացիք Թունուղի մէջ Գէֆ, Պիզերթա և Թապարքան գրաւելէ յետոյ, Պէժայի վրայ կը քայլեն ցրուելով այն-ցեղերն որոց կը հանդիպին իրենց ճամբուն վերայ : Ծանր դիմադրութիւն չըլինիր և ոչ ուրեք. Թունուղի Պէյի զօրքերն յետս կը նահանջեն, քանի որ Գաղղիացիք կը յառաջանան :

— Ձարը շաբաթ օրն ընդուներ է Բէուֆ փաշան որ Ն. Վեհափառութեան ներկայացուցեր է Վեհ. Սուլթանին ցաւակցութեան և շնորհաւորութեան գրերը :

Բեդրասպուրիէն կը ծանուցուի թէ Միքայել Մեծ Դուքսն ի մօտոյ ալիտի հրաժարի կաւկասիոյ փոխարքայութենէն :

— Հօպարթ փաշայ, որ Անգղիա գնաց առ ժամեսց կերպիւ, պաշտօն ունի Վեհ. Սուլթանի կողմէ ցաւակցութեան նամակ մի տալու Անգղիոյ Թագուհւոյն Լորտ Պիքոնսֆիլտի մահուան առթիւ :

— Վազըթ կիմանայ թէ Նիկոմիդիոյ մօտերը Ձէրքէզաց կողմէ յարձակում մը տեղի ունեցեր է Միսիօնարի մը վրայ, յարձակում, որուն ինչ տեսակ արարք լինելը չի բացատրուիր : Թուրք լրագիրը ցաւ կը յայտնէ ըսելով թէ այսպիսի փափուկ ժամանակի մը մէջ, այդ օրինակ դործեր կատարել մեծ վատութիւն է, և ամենէն առաջ Ձէրքէզաց անպատուութիւն կը բերէ :

Մէսէնճըր կը ծանուցանէ թէ յիշեալ Միսիօնարը Ձէրքէզք լեռը տարեր են մեծկակ փրկանք մի պահանջելու համար :

— Ալպանիական Միութեան եռանդուն գլուխներէն հանրածանօթ Հոտոյ փաշան, որ ընդ հսկողութեամբ Կ. Պոլիս բերուած և Սպարապետի պաշտօնատունը բանտարկուած էր, կայսերական չորրորդ զօրաբանակին մէջ (ի Հայաստան) գործածուելու համար Տրապիզոնի ճամբով Կարինի կողմերը զըրկուեցաւ անցեալ ուրբաթ օր :

Իւր ընկերը, Բրէնք Պիպ Տօտա, որ Միսիօնարաց կը հրամայէր, Գամասկոսի կուսակալութիւնն առաջարկուելով իրեն, վատառողջութեանը պատճառաւ չէ ընդուներ :

— Ճէրիտէի Հալատիսի խօսքին նայելով, Տէրվիշ փաշային Բրիդրէնտի մէջ անգործ նստելուն պատճառը ռազմավարք չունենալն է եղեր :

— Մայրաքաղաքիս Լա Թիւրքի լրագրոյն տնօրէն արտօնատէր Պ. Պորտէանոյ, որ իւր երկրին՝ Ռումանիոյ՝ արտաքին գործոց ընդհանուր քարտուղար անուանած է, շաբաթ օրը Պուրքէշ գնաց :

— Հելլենական դեսպան Պ. Գունտուրիօթի շաբաթ օրը Բ. Դուռն երթալով այցելութիւն տուաւ նախարարաց :

— Մարիցա դետը մինչև Ադրիանուպոլիս նաւարկելի ընելու համար Սրբեւելեան-Բումէլի կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կառնու :

— Տէյլի-Նիուզ կըսէ թէ Պ. Կօշէն՝ հելլենական խնդրոյն դաշնագիրը ստորագրուելուն պէս Կ. Պօլսէն պիտի մեկնի :

— Լոնտրայի երեսփոխանաց Ժողովին մէջ Պ. Աշմէթ Պարթլէթ արեւելից մէջ կառավարութեան հետեւած աշխարհավարութիւնը պարսաւելով յայտնեց թէ հելլենական խնդրոյն նկատմամբ Անգղիոյ բռնած ընթացքը բոլոր Իսլամ աշխարհի համակրութիւնը ցրտացուց Անգղիայէն : Սըր Չ. Տիլք՝ կառավարութիւնը պաշտպանելով յայտնեց թէ նորա աշխարհավարութիւնը միմիայն խաղաղութիւնը պահպանելու բաղձանքէն ներշնչեալ էր, և թէ հելլենական խնդրոյն լուծումն արդիւնք է Գերմանական եւ Անգղիական կառավարութեանց համաձայնութեան, որ կնքուած էր մէջերնին՝ երբ Պ. Կօշէն այցելութիւն տուաւ Պիզմարք իշխանին, Անգղիոյ եւ Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ յառաջ տարուեցան վերջին բանակցութիւնը, որը դժհացուցիչ և մնայուն եղբակցութեան մը յանդէս վրայ են :

Լորտերու խորհրդարանին մէջ ալ Լորտ Կրանվիլ հարցման մը պատասխանելով ըսաւ թէ «Աճեբի սահմաններուն վրայ Գաղղիոյ դէմ եղած թշնա-

մեծ իւններն վերստին չկրկնուելու համար պէտք եղած անմիջական միջոցներն ձեռք առած է Գաղղիա, որուն մէջ բնաւ անիրաւութիւն մը չտեսներ. Գաղղիա կրկին անգամ ապահոված է զմեզ որ թունուղը Ալճէրիի հետ չպիտի միայնէ» :

—Անցեալ չորեքշաբթի օր Բէթէրսպուրկ գումարեալ նախարական արտաքայ կարգի ժողովոյն մէջ, Լօրիս Մէլքթօֆ իշխանը իւր ազատական դադափարները բացատրելով, Ջարին հաւանութիւնն ստացեր է :

—Ուրբաթ օրը Ռուսիոյ Նիժնի-Նովիորոս շտաբնաւը նաւահանգստէս անցաւ. 500ի չափ դատաւարտեալներ կային մէջը որք Սիպերիա պիտի փոխադրուին, ասկէ դատ 62 բուա. ծանրութեամբ գործիքներ կային դատաւարտեալներուն ապագայ աշխատութեանց համար :

—Շաբաթ երեկոյ Գաղղիոյ դեսպանը թունուղի խնդրոյն նկատմամբ ինչ ինչ կարեւոր բացատրութիւններ տուաւ Բ. Դրան : Վազըթ կըսէ թէ դեսպանին յայտարարութեան վրայ տակաւին տեղեկութիւն մը առնուած չէ, սակայն թէ՛ Գաղղիա և թէ՛ ուրիշ տէրութիւն մը երբ Օսմ. պետութեան թունուղի վրայ ունեցած գերիշխանութեան իրաւունքը չուզեն ճանչել, Դուռը դիտէ իրեն անկ եղածը անօրինել, եւ ուրիշ սպառնալեաց երբեք ականջ չպիտի դնէ, Վազըթ կ'յաւելու թէ Պօլսոյ խաղաղական դեսպանին նոր հրահանգները զրկուած են թունուղի խնդրոյն նկատմամբ : Բշ. երեկոյ Բ. Դուռն ալ բաց ի Գաղղիայէն՝ միւս հինգ տէրութեանց զրկելու համար չըջարեղական մը գրի առնուլ սկսաւ, զոր այսօր կամ վաղը տէրութեանց պիտի հաղորդէ :

—Քիոսի վերտակաց ներքեւ մնացողներուն թիւը 9-10 հազար կ'հաշուեն : Ապրիլ 11ին Քիոսի մէջ սաստիկ ջնցում մ'ըլլալով վերստին, ժողովուրդը դարհուրելով սկսեր է փախչիլ. 900 հոգի աւստրիական Բիլաւ շոգենաւն ապաստաներ են :

—Հասարակաց կրթութեան պաշտօնէին կողմէն մարտատան վարչութեան հրամանն զրկուած է որ առանց արտօնութեան տպուած գրքերն արգելուին :

—Տրապիզոնի կուսակալին դէմ հետզհետէ առ Բ. Դուռն դաժնաւոր կուգան :

—Վեհապետաց կենաց դէմ դաւաճանութեան առաջն առնելու համար Ռուսիա դեսպանաժողով մը առաջարկած էր : Անգղիոյ նման Գաղղիա և Իտալիա ալ մերժեր են, Աւստրիա ալ անոնց հետեւեր է :

—Արքունի ճարտարապետ Պալեան Վսեմ. Սարգիս պէյ շր. օր դարձեալ Վեհ. Սուլթանէն կանչուելով Երբուղի պալատը գնաց :

—Նիկի Գաղչէճիկցի Պօրիկ հաճի Յարութիւն

անուն անձ մը ասկէ ամիս մը առաջ Անդրիանուպօլիս կերթայ ունեցած 200 ոսկիով ոչխար գնելու համար, իրեն ընկեր ունենալով Անդրիանուպօլսեցի արեւմուտ մը : Այս վերջինը գիշեր մը Յարութիւնը քնացած միջոցին դրպանէն 200 ոսկին կը յափշտակէ և անյայտ կըլլայ, Յարութիւն իշխանութեան կը դիմէ և կը բողոքէ. սակայն անկարելի լինելով դողը դաժնել, ձեռնունայն Պօլիս կը դառնայ և հոս իւր հայրենակիցներուն քով քանի մ'օր մնալէն ետքը իւր հայրենիքը դառնալու համար ճամբայ կենէ : Նիկոմիդիա հասնելով, քանի մը օր ևս հոն կը մնայ սակայն յուսահատութիւնը հետզհետէ կը պաշարէ զինքը, և Նիկոմիդիայէն Պաղչէճիկ երթալու համար նաւ նստած ատեն թոյն կը խմէ, զոր անշուշտ տեղէ մը դտած էր : Յարութիւն տեսնելով որ խմած թոյնը ազդեցութիւն մը չընէր, ցամաքը երեսուն պէս նորէն կը խմէ, և սակայն տեսնելով որ դարձեալ արդիւնք մը չարտադրեր, գիւղը հասնելով երրորդ և վերջին անգամ մ'ալ կը խմէ և իւր տունը կը դառնայ. քանի մը վայրկեան վերջը կսկսին ազիբները դալարիլ և փոխել, բժիշկ կանչուելով կը հասկցուի որ հաճի Յարութիւն ինքզինքը թունաւորած է, եւ փրկութիւնն անհնար է. ուստի քահանայները տուն երթալով այսպիսի ոճրագործութիւն մը քրիստոնէական եկեղեցւոյ եւ Աստուծոյն օրինաց հակառակ ըլլալը բացատրելով կը հրաւիրեն զինքը որ իւր ըրածին վրայ զղջայ եւ առ Աստուած դառնայ, սակայն Յարութիւն անդդուելի կը մնայ իւր մոլար համոզման մէջ բսելով թէ՛ Աստուած եթէ իւր փրկութիւնն ուզէր, 200 ոսկին գողցնել չէր տար : Այսպէս թշուառականը կը մեռնի անգիղջ և անապաշաւ փիճակի մէջ, ժողովուրդը սոյն անձնապանութիւնը և հակառակ քահանայից թախանձանաց անոր անգիղջ ամբարշտութիւնը լսելով կը դայրանայ և կը պահանջէ որ իրրեւ եկեղեցիէն արտաքսեալ մի անձ բնաւ կարգ և արարողութիւն չը կատարուի վրան : Ուստի անձնապանին մարմինը տախտակի մը վրայ դնելով և չորս հոգիի կռնակը տալով գերեզմանատունը կը տանին հարիւրաւոր ժողովրդեան նզով և անէծքն ընդունելով, և անոր գիտէր հասարակաց գերեզմանատան մէկ անկիւնը կը թաղեն ճիշդ ինչպէս կը թաղեն կենդանոյ մը գիակը :

Անձնապանը չորս ամիսի կը թողու որք, զորս Պրուսայի բողոքականաց որբանոցը գնելու յաջողած էր իւր մահուրէն երեք ամիս առաջ, այն ալ խորելով որբանոցին վերատեսչութիւնը թէ աղիկները ոչ հայր ունին և ոչ մայր :

... Խմբագիր ,

Ներկայից օրհնութեան գիրքը որ հասած է
Ընկերութեանս վեհափառ Սրբազան Կաթողիկոսի
կողմանէ , մի օրինակ ևս ձեռք յուղարկեմք խնդրելով
որ հաճիր հրատարակել զայն ձեր թերթի միջոցաւ
ի գիտութիւն ազգայնոց ,

Որով մնամք ի Դիմաց Տնօրէն ժողովոյ Հայկադ .
Ուսումնասիրաց ընկ .

Ատենադպիր Ատենապետ
Վահրամ Թորոնեան Ս. Ռաֆայէլեան

23 Ապրիլի 1881

Փարիզ

ՊԱՏԱՆԸ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԹՂԹԻՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

ԳԵՌԳ. ԵԱՌԱՅ ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱ-
ՄՈՐԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ Ա-
ՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱՌՈՒԹՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ
ԵԿԵՂԵՏԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԵ ԷԶՄԻՍԵՆԻ . Մեծապա-
տիւ Պարոնայցդ Սիմէօն Ռափայէլեան եւ Վահրամայ Թոր-
գոնեան՝ խրելի եւ օրհնեալ Որդւոց Մայր Եկեղեցի՝ ողջոյն
եւ օրհնութիւն :

Ընթերցեալ ախորժ իմն հաճութեամբ զգրութիւն ձեր
ի գիմաց նորահաստաց Հայկազեան Ուսումնասիրաց Ըն-
կերութեանդ՝ խնդացաք հոգւով զի ի մեծիդ մայրաքաղա-
քիդ ի Փարիզ բնակեալ խորհեալ էք օգտակար առնել Հայ
հայրենեաց եւ գաւազան հորին զպանդխտութիւնդ ձեր :
Գովեմք զազգասիրական եռանդն՝ որով վառեալ էք , եւ
օրհնեմք զպատուական նայտալին , յոյր վերայ հաստատեալ
եւ հիմնեալ է Ընկերութիւնդ Ուսումնասիրաց :

Արդարեւ՝ որպէս գրեք՝ բազմաց խնամոց պէտք են
որոց յուսումնապանծ մայրաքաղաքդ դան յուսումն գիտու-
թեանց եւ լեզուաց , եւ որոց ի գործ տուր եւ առիկ շահա-
վածաութեան : զի անձանթ գոյով բազմաց սովորութեանց
տեղւոյդ՝ ոչ սակաւ վնաս կրելոց են անխորժութեամբ իւր-
եանց , եթէ ոչ ունիցին օգնականս՝ պաշտպանս եւ խնա-
մածուս :

Օրհնեմք զձեզ , որ զայսօրիկ խոհական դատողու-
թեամբ գիտելով հիմնեալ էք զՀայկազեան զընկերութիւնդ
ուսումնասիրաց առ ի զաւաճս առնուլ շարեացն , առ որ
եւ յորդորեմք հայրաքար զձերդ սիրելութիւնն՝ հաստատա-
միտ լինել ի դիտաւորութեանդ ջերմեռանդն հայրենասիրու-
թեամբ՝ գիտելով չափ , զի զմարբերութիւնքն զոր ընծայեք
անձնանութէր աշխատութեամբ՝ ոչ միայն իրրեւ սրբազան
եւ Աստուածահաճոյ առաքինութիւն պատկերոց է յերկինս
փառաւոր վարձատրութեամբ երկնաւորին , այլ նաեւ իւր-
րեւ նուիրեալ յիշատակ դրոշմեալ ի սիրտս բազմաց ի ձէնջ
երախտաւորելոց , անմահանալոց են անուանք ձեր ի ժամա-
նակագիրս Ազգիս :

Ամենառատ նախախնամութիւնն երկնից , որ զպէտս
ամենեցուն ըստ հարկաւորութեանն ընու , եւ զձեռս վա-
տակաւորս զօրացուցանէ , պահեցէ զձեզ եւ զպատուաւ-
րժան անդամսդ ընկերութեան ընդ հովանեաւ խնամոց իւ-
րոց , փառաւորելով եւ զընկերութիւնդ պատուական ի
գործ եւ յազգոգուտ արդիւնս :

Ողջ լերուք ի խնամս Տեառն ,

ԳԵՌԳ. Գ. ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

Ամենայն Հայոց

ի 20 մարտի 1881 ամի

ի Ս. Էջմիածին

(ԿՆԻ+)

Հետեւեալ նամակը ազգային կրօնական ատենին
ուշադրութեանը կ'յանձնեմք :

... Խմբագիր ,

Յայտնի է թէ Ազգ. Պատրիարքարանի կողմանէ յա-
կապէս քահանայ մի որոշուած է , Ոստիկանութեան դուռը
դռնուող Հայ բանտարկելոց եւ մանաւանդ հիւանդաց , ի
պահանջել հարկին , պէտք եղած հոգեւոր միջնորդութիւն-
ներն ու դարմանները տալու համար :

Սակայն ցաւ ի սիրտ կատկաւ յայտնել թէ Եղբօս՝
հանգուցեալ Եղիա Տնտեսեանի բանտարկելութեան առաջին
օրէն մինչեւ յետին վայրկեանը չտեսնուեցաւ եւ ո'չ մի քա-
հանայ , որ դայր նորա բանտին մէջ , գոնէ վերջին ողեւա-
րութեան ժամերուն ատեն , եւ իւր նուիրական պաշտօնն
ու պարտականութիւնը կատարէր գոնէ վայրկեանի մը չափ ,
այնպէս որ նա հոգին աւանդեց զուրկ յամենայն հոգեւոր
միջնորդութեանց եւ առանց կարենալ ընդունելու , իբր
քրիստոնեայ , վերջին հոգեւոր դարմանները :

Արդ՝ փախաքիլ էր զիտնալ թէ ո'ր էր եւ ի՞նչ կը-
նէր արդեօք այդ Արժ. քահանայն այդչափ օրուան միջոցին
մէջ : Եթէ երբեք իւր պաշտօնը անթերի կերպով չպիտի
կատարէր՝ ինչո՞ւ համար ընդունած է դայն եւ եթէ ընդու-
նած է՝ ինչո՞ւ չկատարեր : Կերեւայ թէ յիշեալ քահանայն
իւր ստանձնած պաշտօնին ի՞նչ աւետակ մեծ եւ կենսական
կարեւորութիւն ունենալը չլիտեր երեւէ , Հետեւաբար կը
համարձակիմ Ս. Պատրիարք Հօր նոյնպէս եւ՝ կրօնական
խօսքիդ ուշադրութիւնը հրաւիրել այս մասին , որպէս զի
հանգուցեալ եղբայրս այսպիսի ցաւալի բազդի մը հանդի-
պողներուն վերջինն ըլլայ գոնէ :

Հաճեցէք կաղաչեմ , Տէր , ներկայս հիւրընկալել Ձեր
ազգօգուտ թերթերէն միոյն մէջ եւ ընդունել իմ խորին
շնորհակալութիւնս :

27 Ապրիլ 81

Իւսկ. Ելեւմսըզ

Ձերդ անձնութիւն եւ երախտապարս

ԿԱՐԱՊԵՏ Մ. ՏՆՏԵՍԵԱՆ

Միայնեալ Ընկերութեան Տնօրէն ժողովը պատիւ ունի
ազգարարել արդոյ հասարակութեան թէ՛ մինչեւ դարդ ըն-
կերութեան ամառաւորները հաւաքող Գարբիէլ Սափրաճեան ,
Սահակ Նիկողոսեան եւ Նշան Փափագեան պարոնները ո'չ
եւս հաւաքչի պաշտօն ունին , հետեւաբար կ'իմնադրուի Մե-
ծարդոյ բաժանորդներէն որ սոյն անձերուն որ եւ իցէ գու-
մար մը չվճարեն :

Նոր կարգեալ հաւաքիչք , նոր թուականաւ եւ ընկե-
րութեան կնքով յանձնարարականներ պիտի կրեն իրենց
պաշտօնին վերաբերութեամբ :

ԻՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՈՐԵՆ

ԳԵՌԳ. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ